Gemeente Wijchen

RESTAURATIE KASTEEL WIJCHEN

Inhoudelijk projectverslag 20.02.2023

Inhoudelijk verslag restauratie Kasteel Wijchen

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding..... 3

2. Concrete resultaten..... 4

2.1 Noodzakelijk funderingsherstel..... 4
2.2 Het overkappen van de binnenplaats..... 5
2.3 herstel van de binnenplaats..... 8
2.4 Beleefbaarheid souterrain vergroten..... 9
2.5 Herstel buitenzijde..... 11
2.6 Interieur..... 12
2.7 Aanpassingen 1e verdieping..... 14
2.8 Toegankelijkheid.....16
2.9 Duurzaamheid..... 18

3. Planning restauratie..... 21

3.1 Uitvoerende partijen en leerling bouwplaats..... 21

1. Inleiding

Kasteel Wijchen is hét icoon van de gemeente Wijchen, niet alleen vanuit cultuurhistorisch maar ook vanuit een maatschappelijk en democratisch oogpunt. Het doel van dit project was om de beleving en het gebruik van het kasteel Wijchen te herstellen en te verbeteren teneinde meer mensen het kasteel te laten bezoeken en ervaren. Daarmee wilden we voorkomen dat het in onbruik raakt en wilden we een duurzame instandhouding van dit rijksmonument borgen.

Door de sterke positie van Kasteel Wijchen voor zijn omgeving was ons uitgangspunt om het Kasteel niet alleen te behouden, maar ook om te investeren in bouwtechnische- en sfeerbepalende verbeteringen in het kasteel zodat we zowel de cultuurhistorische beleving als het maatschappelijke en politieke gebruik optimaliseren.

Om dit doel te realiseren hadden we met het plan de volgende doelstellingen:

1. De beleving van het kasteel als kasteel terug te brengen en het museale verhaal van het kasteel vertellen.
2. Het functioneel gebruik van het kasteel te verbeteren.
3. Scheurvorming in de muren, toren en in het souterrain te herstellen.
4. Een voor iedereen fysiek toegankelijk kasteel te realiseren.
5. Een betere zichtbaarheid voor het museum te realiseren.
6. Binnen de monumentale beperkingen verduurzaming toe te passen.

Met dit inhoudelijk verslag blikken wij terug op de realisatie van het project en maken wij inzichtelijk hoe we de doelstellingen hebben gerealiseerd.

De foto's in dit verslag zijn gemaakt door fotograaf Dick Vogelzang.

2. Concrete resultaten

Belangrijke aspecten van de restauratie en herontwikkeling waren het herstellen van de cultuurhistorische kwaliteiten en het verbeteren van de beleving van het kasteel. Op deze manier kan het gehele kasteel worden ingezet voor de cultuurhistorische en toeristische doelstelling die we hebben gesteld.

2.1 Noodzakelijk funderingsherstel

Omdat uit metingen bleek dat de toren de laatste jaren stabiel was, is tijdens de restauratie besloten de grond onder/bij de toren niet te roeren omdat dit wellicht extra zettingen zou kunnen veroorzaken. Tijdens het uitdiepen van het souterrain bleek dat er op een aantal plaatsen onder dragende wanden geen of onvoldoende fundatie aanwezig was. Hier zijn fundaties aangebracht c.q. hersteld.

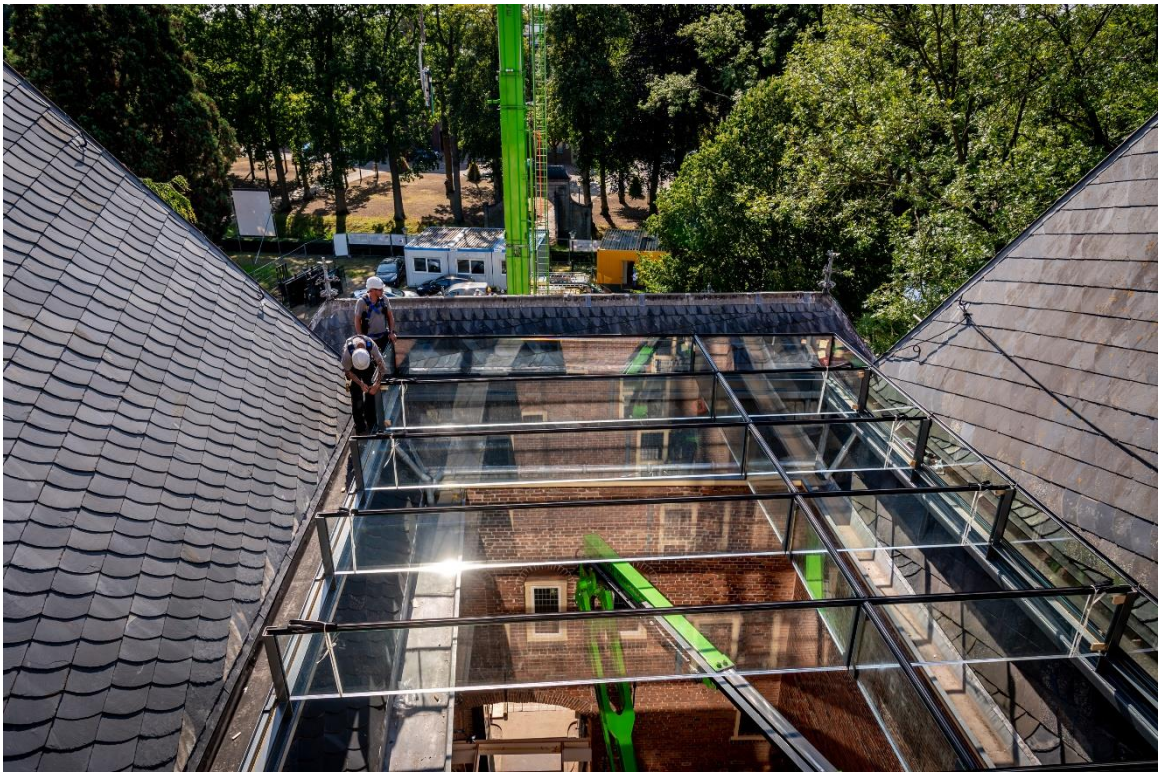
Funderingsherstel

2.2 Het overkappen van de binnenplaats

De meest zichtbare ingreep is het overkappen van de binnenplaats geweest. Dit was een belangrijke uitwerking voor de beleving. We hebben een transparante overkapping gerealiseerd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) beoordeelde deze ingreep als een opwaardering van het kasteel vanwege de sterk verbeterde functionaliteit. Het toevoegen van de niet authentieke aanpassing van de overkapping is in de ogen van de RCE te rechtvaardigen in relatie met de verbetering van de functionaliteit. Door de overkapping hebben we de storende glas-pui, die de foyer scheidde van de binnenplaats, verwijderd zodat de ruimtelijke relatie van de oorspronkelijke galerij met de binnenplaats weer hersteld is. Ook hebben we het oorspronkelijk karakter van de binnenplaats hersteld. Zo is een multifunctionele, gastvrije ontvangstruimte ontstaan waarbinnen het museum en het Tourist Information Point (TIP) goed zichtbaar zijn.

Glazen overkapping van de binnenplaats

2.3 Herstel van de binnenplaats

We hebben het muurwerk van de binnenplaats hersteld en gerestaureerd. Alle puien en de historische poort zijn hersteld. In de poort hebben we een nieuwe glaspui aangebracht. Om het oorspronkelijke karakter van de binnenplaats te versterken hebben we de klinkerbestrating vervangen door een meer historische bestrating. Gelijk hiermee is een laagtemperatuur vloerverwarming aangebracht. Op de plek van de historische waterkelder in de vloer van de binnenplaats hebben we een doorkijk gemaakt naar het souterrain waardoor een visuele verbinding met het souterrain is gecreëerd.

Vloerverwarming en doorkijk naar kelder

Bestraten binnenplaats

2.4 Beleefbaarheid souterrain vergroten

Het souterrain heeft veel potentie om de geschiedenis van het kasteel beter te ervaren. Het souterrain is de enige plek van het kasteel dat de brand van 1906 heeft doorstaan en waar de oudste geschiedenis van het kasteel nog afleesbaar is. We hebben in het projectplan de beperkingen van het souterrain uitgelegd. Die beperkingen hebben we opgeheven. De beleefbaar- en toegankelijkheid van het souterrain zijn vergroot door het herstel van oorspronkelijke functies, het weer openmaken van dichtgemetselde vensters, toepassing van historische materialen en het verlagen van vloerdelen. Ook is er een rondgang in het souterrain gerealiseerd.

Tijdens de werkzaamheden in het souterrain stuitten we op veertiende-eeuwse fundamenten die waarschijnlijk dateren van vóór 1392, het jaartal waarin kasteel Wijchen voor het eerst werd genoemd. Archeologisch onderzoek geeft hier in de loop van dit jaar definitief uitsluitsel over. Er kwam nog meer bezienswaardigs tevoorschijn: een eeuwenoude keuken vol unieke details, en een waterafvoerput inclusief afvoergootje. Zo'n gootje wordt zelden aangetroffen bij opgravingen. Het zijn prachtige bijvangsten van de restauratie. We hebben deze ook een plek gegeven in de beleving. We hebben de looproute hiervoor aangepast.

Verdiepte looproute aangebracht

Vensters zijn opengemaakt.

Tijdens werkzaamheden ontdekte waterput

Looproute aangepast, langs waterput.

Buiten de scope van ons project, maar zeker niet onbelangrijk is de museale invulling die Museum Kasteel Wijchen in de kelder heeft aangebracht. Hierdoor komt het souterrain nog meer tot leven.

2.5 Herstel buitenzijde

We hebben de leien dakbedekking hersteld. De ontbrekende buitenluiken zijn vooralsnog niet teruggebracht. Tijdens de realisatie van het project hebben we getracht de luiken in samenwerking met een vakopleiding te realiseren. Dit bleek met de vakopleidingen waarmee we contact hebben gehad helaas niet haalbaar.
De ambitie om deze luiken te realiseren is er desalniettemin nog.

We hebben de kasteelpoort in oude luister hersteld. Op basis van het historisch kleurenonderzoek hebben we de deuren in oorspronkelijke kleuren geschilderd. Dit

geldt voor zowel de poort in het kasteel als in de kasteeltuin. Ook hebben we de oorspronkelijke aansluiting met de tuin gerealiseerd. Op basis van historisch onderzoek is de toegangsweg vanaf de poort naar de ophaalbrug, alsmede van de ophaalbrug naar het koetshuis, in zijn oorspronkelijk loop hersteld. De kosten voor de herinrichting van het buitenterrein vielen overigens buiten het projectbudget.

2.6 Interieur

We hebben het interieur teruggebracht naar de staat van na de brand in 1907. Op basis van het uitgevoerde bouwhistorisch onderzoek en kleurhistorische onderzoek hebben we onze restauratiekeuzes gemaakt en het herstel van de afwerking van de vertrekken uitgevoerd. Met name de vertrekken van de begane grond hebben we zoveel mogelijk naar de historische situatie teruggebracht.

Voor de raadzaal hebben we meubilair op maat laten maken passend bij de jaren 1930 sfeer, waarin de gemeenteraad van Wijchen zijn intrek in het kasteel nam. In de Trouwkamer en in de Kempenaerkamer hebben we aanvullend op de bouwkundige restauratie en afwerking, (gratis) bruiklenen van de RCE toegevoegd die extra cachet geven aan de historische beleving.

De kosten voor het interieur waaronder het maatwerk raadsmeubilair en de gordijnen vallen buiten het projectbudget. De raad heeft voor de losse inrichting een extra financiële bijdrage beschikbaar gesteld.

Trouwkamer

Kempenaer kamer

Emiliazaal

2.7 Aanpassingen 1e verdieping

Op de 1e verdieping hebben we de rondloop hersteld via voormalige en weer geopende doorgangen in de traptoren. Tussen de rondloop en de museale ruimten hebben uiteindelijk op verzoek van het museum afgezien van vitrines in de afscheidingswand. De glazen afscheidingswand is nu voorzien van historische informatie over het kasteel.

We hebben de toiletten verplaatst, geclusterd en vernieuwd, waardoor we de vrijgekomen ruimte hebben benut voor een royale koffieruimte. Dit was de toenmalige burgemeesterskamer. In die sfeer hebben we de ruimte ook ingericht. Het nog aanwezige oude raadsmeubilair uit de jaren 1930 heeft na restauratie hier een plek gekregen. We hebben een vitrine met de oude burgemeestersketenen tentoongesteld. Ook de schilderijen van de oud-burgemeesters van Wijchen hebben hier een plek gekregen.

De huiskapel van Don Emanuel is in ere hersteld. Hiervoor hebben we de vluchttrap die in 1995 was aangebracht verwijderd en teruggebracht naar de oorspronkelijke positie in de ruimte onder de kapel. De kapel maakt nu deel uit van de museale beleving.

De huiskapel

De twee nieuwe (vergader)ruimtes op de 1e verdieping zijn historisch afgewerkt. Voor multifunctioneel gebruik als vergaderruimte en uit duurzaamheidsoverweging, hebben we het raadsmeubilair en de tafels en stoelen uit de B&W-kamer hergebruikt.

Van Nassaukamer

Amaliazaal

2.8 *Toegankelijkheid*

Een belangrijke doelstelling was om het kasteel in zijn geheel toegankelijk te maken. Door een aantal ingrepen hebben we dat bereikt voor alle voor het publiek toegankelijke ruimten, met uitzondering van de toren.
Ten eerste dankzij de realisatie van de overkapping waardoor de binnenplaats toegankelijk is als entree en foyer. Hierdoor kunnen we meer bezoekers ontvangen die warm welkom worden geheten. Ten tweede hebben we het souterrain toegankelijk gemaakt door een looproute in de kelder aan te brengen. Hierbij hebben we op de lage doorgangen de vloer uitgediept. Ook hebben we een 2e uitgang naar boven gemaakt, als vluchtweg, zodat de kelder niet langer doodlopend is. Zo is de kelder toegankelijk gemaakt voor iedereen. Voorheen was de kelder slechts met maximaal 5 personen, waarvan 1 BHV'er, toegankelijk op last van de brandweer.

Extra vluchtroute in de kelder

Ten derde hebben we een rondgang op de 1e verdieping gemaakt, en is de 1e en 2e verdieping ook toegankelijk via de vaste trap. Voorheen waren deze alleen toegankelijk met de lift, wat voor een aantal bezoekers een drempel opwierp om naar het museum te gaan.

Tot slot is de toegankelijkheid ook voor mindervaliden en rolstoelgebruikers geoptimaliseerd voor zover mogelijk in een historisch pand. Drempels zijn

weggehaald, looproutes zijn rolstoeltoegankelijk, de voorheen losse bekabeling over de vloer (van de AV middelen) in de raadzaal zijn weggewerkt, en in de kelder zijn twee liftjes geïnstalleerd. Ook is er een Miva toilet op de 1e verdieping aangebracht. De Cliëntenraad van Wijchen heeft deze ingrepen op toegankelijkheid als positief beoordeeld. Er loopt nog een traject om met PBT Consult het ITS certificaat voor het kasteel te verkrijgen.

Bekabeling onder vloer in raadzaal gebracht.

(Trap)liftjes in kelder voor rolstoeltoegankelijkheid

Door een rook-warmte afvoer installatie, extra interne vluchtwegen en brandwerende voorzieningen ten behoeve van compartimentering binnen het gebouw, hebben we de brandveiligheid verbeterd.

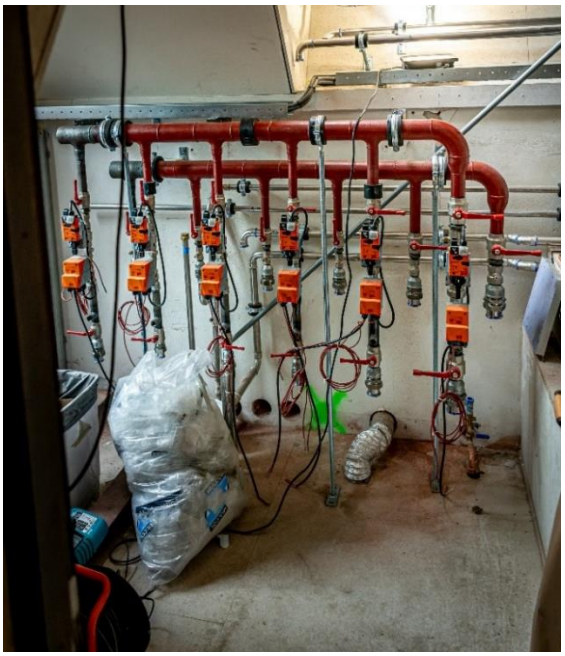
2.9 Duurzaamheid

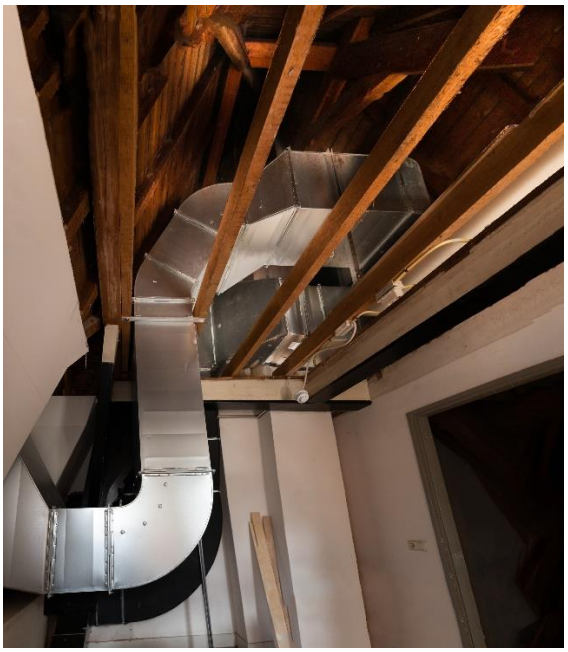
Voor zover mogelijk in een Rijksmonument hebben we het gebouw verduurzaamd. Een flinke en merkbare, maar niet zichtbare ingreep is de klimaatbeheersing. Er is klimaatbeheersing op de begane grond, 1e en 2e verdieping gerealiseerd. Verder hebben we diverse duurzaamheidsmaatregelen getroffen. Zoals verbetering isolatiewaarde buitenschil door alle ramen (enkel glas) te voorzien van voorzetramen; CO2 sturing en warmteterugwinning klimaatinstallatie; het installeren van warmtepompen; en het aanbrengen van LED verlichting.

Het losse meubilair hebben we circulair gebruikt. Dat wil zeggen dat ze in het kasteel opnieuw in gebruik zijn genomen. Wat we niet konden hergebruiken, is geschonken aan onze maatschappelijke instellingen en verenigingen.

Voorzetramen

Installatietechniek voor klimaatbeheersing.

Herstel en hergebruik deuren

3. Planning restauratie

In 2016 zijn we gestart met een visie voor kasteel Wijchen. De raad heeft op 11 juli 2017 haar mening gegeven over de visie. Op basis hiervan hebben we in 2018 een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd. Dit heeft geleid tot een uitgewerkt voorstel voor de renovatie en restauratie van het kasteel langs een aantal varianten. De raad heeft op 25 oktober 2018 besloten over de renovatie die volgens de voorkeursvariant € 3,8 miljoen zou kosten. De raad stelde hiervoor € 2,8 miljoen beschikbaar, onder de aanname dat € 1 miljoen aan subsidies ontvangen wordt. Op 4 februari 2019 hebben we een subsidie-aanvraag voor Functioneel Erfgoed bij de provincie Gelderland ingediend. Vele aanvragen zijn toen door provincie ontvangen waardoor het subsidieplafond werd overschreden. In eerste instantie werd onze aanvraag afgewezen door loting. We zijn daardoor gaan onderzoeken hoe we het plan konden versoberen, passend binnen het beschikbare budget van € 2,8 miljoen. Ondertussen is bestuurlijk overleg gaande geweest met de provincie over de subsidieregeling. Na ophoging van het subsidieplafond door Provinciale Staten, werd alsnog onze aanvraag toegekend met € 1 miljoen subsidie, in oktober 2019. Vanaf dat moment hebben we ons project in volle omvang verder kunnen uitwerken.

De aanbesteding voor het project stond gepland in de eerste helft van 2020, toen corona kwam. Hierdoor hebben we enige vertraging opgelopen. De daadwerkelijke uitvoering van de renovatie- en restauratiewerkzaamheden zijn in september 2020 gestart. Het doel was om de restauratie in juni 2021 af te ronden. Door de corona crisis zijn echter ook de uitvoerende werkzaamheden uitgelopen en is de restauratie in december 2021 afgerond.

3.1 Uitvoerende partijen en leerling werkplaats

De restauratie is in nevenaanneming uitgevoerd door 3 aannemers:

- Bouwkundige werkzaamheden: Dijkhof uit Klarenbeek
- Elektrotechnische werkzaamheden: Modderkolk uit Wijchen
- Werktuigkundige werkzaamheden: DKC uit Wijchen

Deze partijen zijn gecontracteerd via een onderhandse meervoudige aanbesteding. Alle drie aannemers hebben leerwerkplaatsen gerealiseerd in het restauratieproject.

